

Zdegenerovaná komunikace rozpadajících se párů

PhDr. Mgr. Jeroným Klimeš, Ph.D. 2009

email: jeronym.klimes@seznam.cz

URL: <http://www.klimes.us>

tel: 608221075

• Sledovat zájem celku

Je velmi těžké se odnaučit myslet jen na úzký zájem toho nešťastného klienta, který právě sedí před námi a se kterým máme sklon nejvíce soucítit. Cílem všech profesionálů by totiž nemělo být hájení zájmů partikulárních stran, ale sledovat zájmy celku tak, aby z rodiny zůstalo zachováno, co možno nejvíce. Tím se kupodivu maximalizují zisky všech, protože zisk dětí je ziskem rodičů a naopak.

To, co nejvíce ničí děti, je nucená disjunktní volba – pokud si zvolí jednoho rodiče, musí odvrhnout druhého. Rozvody – novodobý partnerský mor – jim zabránily, aby mohli milovat oba své rodiče. Pomalu, stylem pokus-omyl zjišťují, že když mají rády jednoho rodiče, ubližují druhému. Toto rozpolcení připomíná známou Sofiiinu volbu a je základem i známého Oidipovského komplexu. Čím více děti vidí, že rodiče jsou schopni se domluvit, tím menší škody vzniknou na jejich psychice.

• Rozhod jedině konsensuální

Na profesionály v této oblasti je třeba neustále apelovat, aby partnery v krizi vedli k přesvědčení – když už vůbec máme připustit rozvod, pak jedině konsensuální, jedině rozhod vzájemnou dohodou. Vyplatí se podpořit navrhovatele rozvodu, aby snížil rychlost svého odchodu od druhého partnera, aby tento měl dostatek času tuto bolestnou ztrátu alespoň zčásti strávit a akceptovat. V okamžiku rozvodu by se již neměl obránce hroutit, ale dostat se alespoň do stavu: „No dobře, už to trvá nechutně dlouho, tak ať si jde, co s ním nadělám...“ I toto pasivní připuštění rozvodu je lepší, než když se pokoušíme o mediaci v období totálního zhroucení obránce vztahu.

• Řečové akty a zdegenerovaná komunikace

Rozchody vznikají z větší či menší míry kvůli osobnostní nezralosti jednoho či obou partnerů. Bohužel poruchy komunikace, které často stojí za rozpadem manželství, se díky rozvodu a fyzické separaci ještě prohloubí. Komunikace po rozvodu je ještě obtížnější než i v málo funkčním manželství. Jako by jim rozhod říkal: Co jste se nenaučili v manželství, musíte se naučit po rozvodu za mnohem těžších podmínek.

John Langshaw Austin definoval **tři řečové akty**:

- 1) **Illokuce** – to, co je zamýšleno.
- 2) **Lokuce** – to, co je vysloveno, řečeno
- 3) **Perlokuce** – to, co řečené způsobí, například co druhá strana slyší, jak řečené pochopí

Za zdegenerovanou komunikaci označujeme ty případy, kdy posluchač rozumí výroku mluvčího v opačném či výrazně deformovaném významu, než jaký byl zamýšlen. Například velmi často jedna strana vyjadřuje strach (proti)útočnými výroky, na které protistrana vůbec nereaguje konejšivě, ale naopak další eskalací útoku, protože se také bojí. Při degeneraci mluvy tedy dochází k systematickému rozporu mezi zamýšleným (illokucí) a řečeným (lokucí), event. vyvolaným (perlokucí). Tento rozpor není nahodilý, ale systematický – má svou logiku. Zejména je produktem řady manipulativních pravidel, podle kterých se určuje – kdo je silný, kdo je na koni a kdo při rozvodu ostrouhal.

• Výroky o více významech a tempo výměny názorů

Při degeneraci mluvy tedy vznikají výroky o minimálně dvou významech – zamýšleném, vyřčeném, ale i dalších - třeba slyšeném, domýšleném, ironickém, hodnotícím, agresivním, nonverbálním atd. V tomto chaosu je těžké se vyznat – vybrat ten jeden správný význam a ostatní ignorovat. Mezi hádajícími partnery tedy kolují

výroky o mnoha významech a každý partner vcelku nahodile reaguje na něco jiného. Výsledek je nekončící hádka.

Aby se Calvin před Zuzkou neshodil, reálně napíše pravý opak toho, co mu velí jeho srdce. Tak vznikne výrok o více významech – valentýnka s urážkou. Na který z těchto významů – zamýšlený nebo vyjádřený – bude Zuzka reagovat?

Úkolem mediátora je sedět mezi partnery a fungovat jako selektivní filtr. Vzít si otázku, na kterou je třeba najít oboustranně přijatelnou dohodu, a podle takto zvoleného cíle řídit debatu mezi oběma partnery - ignorovat či odsunout irelevantní výroky, a tak odfiltrovávat parazitní významy. Vypreparovat relevantní významy, přeformulovat je do jednoznačného výroku a ten předat druhé straně. Součástí tohoto úkolu je zpomalovat tempo výměny názorů. Pokud třeba vidí, že jeden z partnerů pláče nebo je příliš rozrušen, mediátor pozastaví debatu do doby, kdy jsou opět oba partneři na příjmu.

• Unést vzájemnou ztrátu

Rozvody předchází iluze navrhovatele – velice rychle se zbavím stávajících problémů s partnerem, a pak si budu užívat života. Výsledek je opačný. K velkému překvapení právě v okamžiku, kdy by už měl rozchod podle očekávání končit, rozvádějící zjišťují, že teprve teď začíná skutečně jít do tuhého. Navrhovatel tedy očekává, že by měl vyjít z rozchodu vítězně. Obránce vztahu ale také nechce odejít se ztrátou. Mnoho problémové komunikace vyplývá právě z tohoto boje, kdo odejde z rozchodu se ziskem a kdo se ztrátou.

Často podle posledního vyhraného nebo prohraného soudního sporu si jeden z partnerů odvozuje, zda má, nebo nemá cenu s druhým partnerem hovořit. Pokud zvítězil, tak má pocit, že se na něho může vykašlat. Pak je hodně pravděpodobné, že mediace bude neúspěšná. Tedy schopný mediátor systematicky sleduje poměry v aktuální manipulativní bilanci rozchodu – kdo se momentálně cítí být nakoni a kdo prohrává – a podle toho je schopen předvídat, že s dotyčným „na koni“ bude třeba rozumnější řeč, teprve až prohraje nadcházející soudní stání ap. Řada mediací o předávání dítěte dopadlo špatně, právě proto že například partnerka nedokázala unést pohled na novou „šťastnou“ rodinu svého expartnera.

Primární manipulativní bilance říká, že na koni je ten, kdo říká sbohem, kdo oznamuje rozchod.

• Komunikace ve fantazii

Komunikace je tím obtížnější, čím větší její část se odehrává ve fantazii. A dále platí, že tím větší část komunikace se odehrává ve fantazii, čím víc jsou partneři od sebe reálně odděleni. Schopný mediátor tedy nesleduje jen reálnou komunikaci, ale i těch 9/10 ledovce komunikace, která se odvíjí ve fantazijních interakcích. Fantazie totiž má sklon druhého partnera v hezkých chvílích idealizovat (např. v zamilovanosti), ale v době rozchodu naopak démonizovat.

Reálný Garfield mlčí, ale ne ten fantazijní v Jonově hlavě

Když mediátor sedí mezi expartnery, musí si neustále uvědomovat, že v interakci jsou neustále minimálně čtyři postavy – dvě reálné a dvě fantazijní. Zpravidla stačí, když vyřčené výroky doplníme o neslyšné výroky fantazijních postav a najednou nesmyslný sled výkřiků získává jasnou logiku.

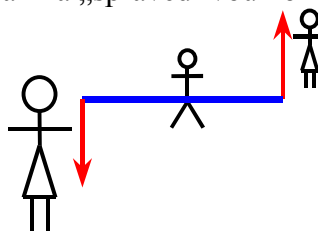

Naprostu nesmyslný požadavek Marcie: „Zapomeň na to!“ dostane svou logiku, když si uvědomíme, že nepatří reálnému Charliemu, ale jeho fantazijní postavě v Marciině hlavě. Tento arogantní fantazijní Charlie totiž před chvílí neslyšně řekl: „Ignoruju tě, Marcio...“ Takto je přeci její reakce zcela pochopitelná.

• Pákový efekt

Pákový efekt je zákonitý sled, ve kterém si frustrovaný partner vybavuje fantazijní postavy, které jako by mají symetrickou náladu k jeho. Když třeba opuštěný muž má chuť na sex, vzpomene si na svou exmanželku (první fantazijní postava – záchytná). Ta totiž, ať chce nebo ne, stále funguje jako záchytná osoba, kterou dotyčný volá, když je mu uvej. Muž si položí otázku, proč tu není, proč se nemůže vrátit. Odpověď je nasnadě: „Protože spí s jiným!“ To je druhá fantazijní postava – vysvětlující. Je až komické pozorovat, jak muži dospívají k naprosto nevyvratné představě sexuálního milence i v případech, kdy žena třeba půl roku nemá na sex ani pomyslení. Bohužel tady vzniká fantazijní symetrie – pákový efekt: To, co teď nemám a po čem toužím, dostává (naprosto nezaslouženě) nějaký cizí chlap. To vyvolává pocity křivdy, nespravedlnosti a pochopitelně i zdánlivě bezdůvodné žárlivosti.

Pákový efekt je samozřejmě fantazijní proces, ale má podstatný dopad na mediaci. Podle principu sdílené frustrace tento muž očekává, že „když oni dva si užívají, tak on má nárok na kompenzaci“. Takto se dostává mnoho debat do patu, protože požadavky trpících stran na „spravedlivou kompenzaci“ jsou zcela přemrštěné.

Pákový efekt: Moje neštěstí = Její štěstí

Jestliže se u podváděné ženy překlopí nálada z pozitivní do negativní, spontánně si vybaví svého partnera - záchytnou postavu a zcela intuitivně od ní očekává pomoc. Když nepřichází, táže se sama sebe: "Proč mi nepomáhá?" Odpoví si sama: "Protože je teď u své milenky. Vše, po čem toužím, má teď ona (vysvětlující fantazijní postava)." Tím vzniká iluze - pákový efekt - čím více jsem já nešťastná, tím více je šťastná jeho milenka.

• Potřeba teoretických znalostí

Řídit komunikace rozpadajících se párů je jízda na splašené krávi. Nikdy nevíme, kde skončíme – jestli v sousedovic chlívkou, nebo ve škarpi. Někdy je jen otázka času, kdo se déle udrží v sedle, ale každopádně ve výhodě jsou ti mediátoři, kteří kromě dobré vůle disponují i solidními teoretickými znalostmi pravidel komunikace a bravurně ovládají i zákonitosti, které ovládají partnerské rozchody – od pravidel manipulace až po fantazijní postavy. Tento dril – umět během pár sekund diagnostikovat a určit mechanismy a procesy, které momentálně ovládají komunikaci partnerů zvyšuje podstatně naděje na úspěch mediace.